

UDK: 811.162.3'243:371.275:371.671(437)

Pregledni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 7. listopada 2008.

Prema certificiranim ispitima iz češkoga

Petar Vuković

Zagreb

Iako je potkraj 1960-ih objavljeno nekoliko priručnika češkoga namijenjenih strancima, tek nakon pada komunizma počinje procvat na tom području: nastaju mnogobrojni priručnici za različite razine poznavanja češkoga, osnivaju se i šire centri za poučavanje češkoga kao stranoga jezika, pokreću se istraživački projekti posvećeni usvajanju češkoga govornika drugih jezika. Tijekom 1990-ih bohemisti se uključuju i u međunarodne projekte na području poboljšanja učinkovitosti usvajanja stranih jezika te se, kao rezultat toga, objavljuju referentni priručnici za različite razine znanja sukladno Zajedničkomu europskomu referentnomu okviru za jezike, a organiziraju se i standardizirani ispiti koji polaze od toga okvira. Rad se bavi napretkom koji je u bohemistici postignut na tom području u posljednjih petnaestak godina, pri čemu su u središtu pozornosti ona češka iskustva kojima bi se mogli koristiti stručnjaci za poučavanje hrvatskoga kao stranoga jezika.

1. Uvod

Poučavanje češkoga kao drugoga jezika na vodećim sveučilištima u Češkoj ima višedesetljetnu tradiciju, a za njih je vezana i glavna nastojanja na tome području, od razvijanja metodike i izrade nastavnih materijala do izvođenja samih tečajeva. Najčešći polaznici tih tečajeva bili su pritom u pravilu kandidati za studij na nekome od čeških sveučilišta ili veleučilišta te inozemni slavisti. U posljednjem desetljeću XX. stoljeća, s velikim društvenim promjenama nakon pada komunističkoga režima, situacija se znatno promijenila. Krug zainteresiranih za učenje češkoga proširio se i postao je znatno šarolikiji — danas to više nisu samo visokomotivirani studenti koji češki uče radi profesionalnoga usavršavanja, nego i pojedinci s najrazličitijim drukčijim potrebama, pri čemu sve veći udio među njima imaju useljenici. Zbog toga sve više ustanova, uključujući i novoosnovane privatne jezične

škole, nudi tečajeve češkoga kao drugoga jezika, a na tržištu se pojavljuje i sve veći broj novih udžbenika. U mnogima od njih do izražaja su pritom došle suvremene spoznaje s područja metodike poučavanja stranih jezika te cjeloeuropska nastojanja usmjerena prema povećanju učinkovitosti nastave stranih jezika i standardiziranju ispitivanja njihova poznavanja.

U ovome radu bit će prikazane aktivnosti vezane uz razvijanje certificiranih ispita iz češkoga jezika. Iako mnoge od njih traju već nekoliko godina i iako se ispiti koji uvelike poštuju međunarodne standarde jezičnoga ispitivanja u biti već održavaju, sve pojedinosti u vezi s njima nisu dokraja određene, a i mnoge od onih koje već jesu jasnije uobličene bit će u budućnosti podvrgnute reviziji. Zbog toga će i predmet ovoga rada biti prikazan kao otvoren proces koji se, doduše, razvija u jasno određenome smjeru, ali čije pojedine etape tek treba pomnije razmotriti. U prvome dijelu rada bit će riječi o praktičnim ulogama jezičnoga certifikata koje su u Češkoj dosad došle do izražaja, ponajprije u vezi s integracijom useljenika i s upisom inozemnih studenata na visokoškolske ustanove. Drugi dio rada bit će posvećen referentnim opisima za pojedine razine poznavanja češkoga i posljedicama koje je njihovo objavljivanje imalo na izradu jezičnih priručnika, a preko njih i na nastavu češkoga kao drugoga jezika. Napokon, u trećem dijelu rada bit će prikazani jezični ispiti u Zavodu za jezičnu i stručnu pripremu pri Karlovu sveučilištu u Pragu, koji se najviše približavaju standardima što se certificiranim ispitima univerzalno postavljaju.

2. Praktične uloge jezičnih certifikata

Jezični certifikati prema Zajedničkomu referentnomu okviru za jezike Vijeća Europe (CEF 2001) zamišljeni su kao vjerodostojni dokazi poznavanja stranih jezika za različite potrebe na mnogobrojnim područjima profesionalnoga života, no s obzirom na to da je izvođenje standardiziranih ispita iz češkoga zapravo još u pokusnoj fazi, certifikati za taj jezik tek čekaju na svoju širu primjenu. Ipak, na dva se područja već sada mogu pratiti procesi određivanja uvjeta prema kojima bi upravo oni bili traženi kao jednoznačna potvrda poznavanja češkoga — riječ je o upisu inozemnih studenata na češke visokoškolske ustanove te izdavanju dozvole trajnoga boravka za imigrante.

2.1. Agencija za obrazovanje SCIO

Za razliku od problematike vezane uz stjecanje prava na trajni boravak, koja se regulira zakonski te jedinstveno rješenje za nju vrijedi od početka u cijeloj Češkoj, uvjete za upis na studij visokoškolske ustanove određuju autonomno i svaka prema vlastitim potrebama, pa ipak se čini da će i tu doći do

jedinstvenoga rješenja, k tomu u atmosferi koja je znatno manje obilježena početnim nesnalaženjem. Veliku zaslugu u tome ima privatna agencija za obrazovanje *Scio*, koja je osnovana 1996. i otada vodi mnogobrojne projekte sa svrhom unaprjeđivanja češkoga školstva, pri čemu se posebno profilirala na području razvoja ispita i organizacije ispitivanja.

Jedan su od njezinih najuspješnijih projekata standardizirani nacionalni usporedni ispiti, koji se organiziraju iz nekoliko srednjoškolskih predmeta, a s vremenom su postali svojevrsan nadomjestak državne mature. Naime, mnogobrojne češke visokoškolske ustanove studente su počele upisivati upravo na temelju uspjeha na nacionalnim usporednim ispitima što ih provodi ta agencija, a mnoge će od njih k tomu od jeseni 2008. od kandidata iz inozemstva zahtijevati da svoje poznavanje češkoga na razini B2 potvrde na jednome od ispita koje *Scio* organizira od svibnja 2008. (usp. *Scio predstavilo...* 2008. te mrežno sjedište <http://www.scio.cz>). Jezični certifikat za razinu B2 u budućnosti će, prema svemu sudeći, postati univerzalan zahtjev za inozemne studente koji se žele upisati na neko od čeških sveučilišta, iako agencija *Scio* vjerojatno više neće biti jedina ustanova koja će ispite za njih izvoditi.

2.2. Program integracije useljenika

Što se pak tiče programa integracije useljenika, na njima se organizirano i intenzivno radi već nekoliko godina, ali mnogo toga zapravo još nije riješeno. To je izašlo na vidjelo osobito nakon donošenja novoga zakona o boravku stranca u Češkoj, koji se dotiče i certificiranih jezičnih ispita, no već mu sada prijete opasnost da u tome segmentu neće moći biti provoden. Zakon (koji na snagu stupa 1. siječnja 2009.), predviđa da stranci koji nakon toga datuma zatraže trajni boravak u Češkoj uz zahtjev prilože i potvrdu o položenome certificiranome ispitu iz češkoga, ali pritom nije određeno koja bi razina poznavanja jezika trebala biti posrijedi niti tko će ispite provoditi i jamčiti za njihovu kvalitetu (usp. Jelínková 2008b). Iako se najavljuje da će do rujna 2008. sve pojedinosti u vezi s time biti razjašnjene, mnogi se pribojavaju da su tri mjeseca, koja nakon toga budu preostala do početka primjene novoga zakona, i kandidatima i ispitivačima premalo za kvalitetnu pripremu. Ta se bojazan čini opravdanom osobito kad se uzme u obzir da je samo tijekom 2007. trajni boravak u Češkoj zatražilo gotovo 30 000 stranaca, a očekuje se da će njihov broj u budućnosti rasti.

2.3. Odnos prema stručnjacima za češki kao drugi jezik

Jedan od uzroka spomenutih nepoznanica počiva zacijelo u tome što tri ministarstva koja su radila na nacrtu zakona — Ministarstvo rada i socijalne

skrbi, Ministarstvo unutarnjih poslova te Ministarstvo obrazovanja, mladeži i sporta — ni u jednoj fazi njegova osmišljavanja nisu konzultirala nijednu od ustanova koje se tradicionalno bave poučavanjem češkoga kao drugoga jezika. Štoviše, te ustanove nisu uzeli u obzir ni kao ustanove koje bi izvodile pripremne tečajeve, izrađivale ispite i provodile ih. Planirajući provedbu zakona, predvidjeli su naime da se ispitivanje kandidata obavlja isključivo u jezičnim školama s pravom održavanja tzv. državnih ispita iz stranih jezika, koji se u Češkoj tradicionalno smatraju osnovnim dokazom poznavanja pojedinih jezika. Takvih škola ima ukupno trideset devet i raspoređene su po cijeloj zemlji, a kako pojedina Vladina tijela u organiziranju državnih ispita iz stranih jezika s njima već dugo surađuju i kako je njihov rad pod izravnim nadzorom prosvjetnih vlasti, kreatorima imigracijske politike učinilo se prirodnim da se njima povjeri i održavanje certificiranih ispita iz češkoga.

Ipak, ni ustanove s dugim iskustvom u poučavanju i ispitivanju češkoga kao drugoga jezika nisu ostale po strani i u raspravu su se uključile odmah nakon što su već gotov zakonski prijedlog dobile na uvid. Njihova je kritika pritom bila usmjerena ponajprije na preveliku zatvorenost zamišljenoga sustava ispitivanja i nedorečenost s obzirom na način osiguranja kvalitete. Predložili su u vezi s time osnivanje certifikacijskoga središta, koje bi jamčilo kakvoću cjelokupnoga ispitnoga procesa i koje bi pojedinim ustanovama dodjeljivalo dopusnice za održavanje ispita na razdoblje od dvije godine, nakon čega bi se provodila njihova revizija. Sustav ispitivanja time bi postao otvoreniji, u njega bi se mogle uključiti i druge ustanove koje zadovolje čvrsto propisane uvjete, a postojalo bi k tomu i stručno tijelo koje bi kvalitetu provođenja certificiranih ispita moglo procjenjivati bolje nego nadzor Ministarstva prosvjete zadužen za praćenje rada spomenutih jezičnih škola (o predloženoj sustavu usp. Bořkovec 2008). Rasprava, međutim, još nije završena i tek će se vidjeti u kojoj će mjeri prijedlozi stručnjaka biti uzeti u obzir.

2.4. Određivanje razine

Drugi problem u vezi s nekonzultiranjem stručnjaka bilo je određivanje razine na kojoj bi tražitelji trajnoga boravka morali vladati češkim jezikom. Isprva se govorilo o razini jezičnoga praga, tj. B1. Nakon što se s vremenom ustanovilo da se u većini europskih zemalja za iste svrhe zahtijeva niža razina poznavanja jezika, tj. A2, i u češkim su se državnim tijelima odlučili na snižavanje kriterija, ali rasprave ni tu nisu bile završene. Čini se da najveću potporu vlasti trenutačno uživa prijedlog da se zahtijeva poznavanje jezika na najnižoj razini, tj. A1, a uzrok je tomu u prvome redu financijske naravi (usp. Bořkovec 2008). Posrijedi je, naime, važna sastavnica programa integracije useljenika, koji bi država trebala i financijski podupirati. Zapad-

noeuropske zemlje, primjerice, svojim useljenicima često financiraju ne samo polaganje ispita, nego i polaganje jezičnih tečajeva i sav nastavni materijal.

Međutim, češka vlada na poticaje te vrste želi potrošiti što manje proračunskoga novca, pa je za kandidate zasad predvidjela samo mogućnost financiranja prvoga izlaska na certificirani ispit najniže razine, označujući ga istodobno dovoljnim za dobivanje dozvole trajnoga boravka. Stručnjaci pak zahtijevaju da jezično znanje tražitelja trajnoga boravka odgovora razini A2, unatoč tomu što ih većina priznaje da su referentni opisi kojima su definirani *katalozi znanja* za češki na početnim razinama znatno teži nego oni za zapadnoeuropske jezike (usp. npr. Jelínková 2008.a). I to će pitanje, kako se očekuje, biti riješeno do rujna 2008.

3. Referentni okviri za pojedine razine poznavanja češkoga

Vladina su se tijela na bavljenje certificiranim ispitima iz češkoga odlučila ponajprije zbog praktičnih problema, tj. zbog sve većega broja useljenika i potrebe da se potakne njihova integracija, no zakonski okvir koji je iz toga proistekao dotiče se samo dijela ispitne problematike. Šire temelje za provedbu certificiranih jezičnih ispita postavile su visokoškolske ustanove koje se tradicionalno bave poučavanjem češkoga za strance, ponajprije Zavod za jezičnu i stručnu pripremu pri Karlovu sveučilištu u Pragu, ali i druge slične ustanove pri sveučilištima u Brnu, Olomouci i drugdje. One su, svaka na svoj način, postupno modernizirale svoje djelovanje s obzirom na nove potrebe, ali i suvremene standarde koji su se u metodici poučavanja stranih jezika sve jasnije ocrtavali. Najvažniji je rezultat njihovih napora izrada referentnih okvira za pojedine razine poznavanja češkoga, najprije za razinu jezičnoga praga B1 (Bischofová i sur. 2001), a zatim i za razine A1 (Hádková i sur. 2005), A2 (Čadská i sur. 2005) i B2 (Holub i sur. 2005). Ti svojevrsni *katalozi znanja* predstavljaju osnovu bez koje bi bilo nemoguće koncipirati programe standardiziranih jezičnih tečajeva i priručnika, ali i same certificirane ispite.

Za referentne okvire za češki karakteristična je ponajprije njihova već spomenuta veća zahtjevnost u odnosu na slične referentne okvire za zapadnoeuropske jezike. Uzrokovano je to u prvome redu time što su postignuća koja se od kandidata na pojedinim razinama očekuju definirana komunikacijskim ciljevima koje bi trebali biti sposobni postizati, pri čemu u slučaju flektivnoga češkoga ti ciljevi obično podrazumijevaju i ovladavanje znatno većim brojem složenijih gramatičkih struktura nego, primjerice, u slučaju analitičkoga engleskoga. Vidljivo je to osobito na nižim razinama — razina A1 u načelu bi trebala biti *agramatična* jer podrazumijeva samo sposobnost ostvarivanja elementarnih komunikacijskih ciljeva najjednostavnijim iskazima, ali u flektivnim jezicima i takvi iskazi podrazumijevaju poznavanje ba-

rem nekih elemenata deklinacije i konjugacije, pa je agramatičnost u njima praktično nemoguća. No pristup usvajanju gramatike što ga predviđa spomenuti referentni okvir ipak je drukčiji u odnosu na tradicionalni, koji se uvelike ravnao matricom preuzetom iz latinskoga. Više se ne očekuje poučavanje deklinacijskih paradigma jedne po jedne i u cijelosti, nego najprije samo komunikacijski najfunkcionalnijih padeža za najfrekventnije deklinacijske tipove (npr. nominativa, akuzativa i dativa za pravilne imenice najčešćih obrazaca muškoga, srednjega i ženskoga roda) te pravilnoga prezenta najčešćih konjugacijskih tipova. Na ispitima na razinama A1 i A2 predviđa se k tomu velika tolerantnost prema gramatičkim i pravopisnim odstupanjima, pa se kao pogreške računaju tek kad uistinu bitno ometaju komunikaciju. Bolje poznavanje gramatike očekuje se tek na razini B1, pri čemu je i ovdje ono samo pasivno kad je riječ o rijetkim pojavama, a sigurnost u vladanju gramatičkim strukturama predviđena je tek na razini B2.

3.1. Posebnosti češkoga

Dvije su druge posebnosti češkoga koje su u referentnim okvirima za pojedine razine poznavanja toga jezika također morale doći do izražaja: svojevrsna diglosija govornika češkoga te prilično jasna stilaska raslojenost jezičnih sredstava standardnoga jezika na svim razinama na razgovorna, neutralna i knjiška. Diglosija se očituje u činjenici da Česi svoj standardni jezik sve više doživljavaju kao izrazito formalni varijetet, pa se u većini situacija koje nisu krajnje formalne koriste tzv. općečeškim, svojevrsnim cjelonacionalnim substandardom, koji se odlikuje nizom glasovnih, gramatičkih i leksičkih posebnosti. S obzirom na to, od početka učenja češkoga inzistira se na aktivnome usvajanju ponajprije onih jezičnih sredstava standardnoga jezika koja se doživljavaju kao neutralna i razgovorna, ali se prema višim razinama razvija i osjetljivost za knjišku stilizaciju te osobito za najistaknutija obilježja *općečeškoga*, čije je poznavanje predviđeno na razini B2. Vladanje *općečeškim* danas, naime, predstavlja bitnu sastavnicu jezične kompetencije jer govornici češkoga svakodnevnu komunikaciju vode uglavnom na tome varijetetu. Zbog toga se može pretpostaviti da će njegova važnost biti još veća na razinama C1 i C2, za koje se *katalozi znanja* tek izrađuju.

Referentni opisi za prve četiri razine vladanja češkim jezikom imali su znatan utjecaj na izradu i objavljivanje jezičnih priručnika, pa je tako na većini onih koji su se u prodaji pojavili nakon njihova objavljivanja jasno naznačeno za koju su razinu prema Zajedničkomu referentnomu okviru za jezike namijenjeni. Riječ je u pravilu o udžbenicima za niže razine, kojih je i prije bilo najviše, no u posljednje su vrijeme najzapaženiji npr. *Basic Czech I* (Adamovičová i Ivanovová 2006) za razinu A1, *Basic Czech II* (Hrdlička, Adamovičová i Ivanovová 2007) za razinu A2 i *New Czech Step by Step*

(Holá 2005) za razinu B1. Što se tiče viših razina, udžbenika koji bi jasno pratili referentne okvire za njih nema, ali neki stariji priručnici svojim se karakteristikama ipak približavaju standardima koji su u njima postavljeni. Primjerice, udžbenik Ane Adamovičove *Nebojte se češtiny* (2005) jedan je od rijetkih, ako ne i jedini u kojemu se znatna pozornost posvećuje općečeškomu supstandardu, pa time ispunjava važan dio programa na razini B2. S druge strane, priručnik *Čeština pro středně a více pokročilé* (Bischofová i sur. 2002) po zahtjevnosti tekstova i gramatičkih struktura što ih obrađuje tu razinu vjerojatno i nadilazi te se približava standardima koji bi mogli vrijediti za C1.

4. Ispiti češkoga

Kad je riječ o provođenju ispita koji se označuju kao certificirani, u pragmatičnoj i tržišno orijentiranoj Češkoj nude ih mnogobrojne jezične škole, ali kako zasad nema organiziranoga nadzora nad poštovanjem jedinstvenoga standarda, certifikati koje izdaju uglavnom ne znače isto čak ni kad nose oznaku iste razine. Standarde koji se certificiranim jezičnim ispitima univerzalno postavljaju, uz spomenutu agenciju *Scio*, danas nastoji zadovoljiti još samo Zavod za jezičnu i stručnu pripremu pri Karlovu sveučilištu u Pragu (*ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy*).

4.1. Zavod za jezičnu i stručnu pripremu Karlova sveučilišta

Zavod za jezičnu i stručnu pripremu Karlova sveučilišta jedan je od glavnih organizatora svih aktivnosti vezanih za područje poučavanja češkoga kao drugoga i stranoga jezika. Osnovan je 1974. kako bi se bavio organizacijom pripreme stranih studenata za studij na češkim visokoškolskim ustanovama, pri čemu je naglasak bio upravo na poučavanju češkoga. Ta ustanova i danas nudi mnogobrojne jezične tečajeve češkoga različitoga intenziteta i za različite ciljne skupine, no jedno od težišta njezina rada u međuvremenu je postalo i razvijanje metodike poučavanja češkoga kao stranoga i drugoga jezika. Njezina je djelatnost na tome području intenzivirana osobito nakon 1989. kad se uključila u mnoge istraživačke projekte te počela surađivati s brojnim inozemnim ustanovama, više puta i uz potporu međunarodnih programa kao što su PHARE, TEMPUS i SOCRATES. Sudjelovala je u izradi referentnih okvira za pojedine razine poznavanja češkoga, vodeća je u implementaciji složene procedure izrade i provođenja jezičnih ispita koja bi zadovoljila međunarodne standarde na tome području, a u najnovije doba njezini djelatnici prednjače i u poticanju osnivanja certifikacijskoga središta za praćenje kakvoće rada ustanova u kojima bi se standardizirani ispiti iz češkoga provodili. S obzirom na to da je djelatnost Zavoda na području

poučavanja češkoga kao stranoga jezika, uključujući i rad na pripremi certificiranih ispita, uistinu će bez premca i bez sumnje poslužiti kao temelj svih daljih nastojanja na tome području, ovdje će biti prikazani upravo ispiti koji se provode u toj ustanovi.

Zavod je k tomu postao članom međunarodnih udruga za ispitivanje i ocjenjivanje EALTA i ILTA, a organizirao je i nekoliko međunarodnih konferencija na temu jezične nastave te ispitivanja i ocjenjivanja jezičnih kompetencija (za više podataka o Zavodu usp. npr. dokumente iz 2007. pod nazivom *Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince* za četiri razine poznavanja češkoga, koji su navedeni u popisu literature, te mrežno sjedište <http://www.ujop.cuni.cz>).

4.1.1. Centar za istraživanje i ispitivanje češkoga kao stranoga jezika

U travnju 2006. u sklopu Zavoda utemeljen je i Centar za istraživanje i ispitivanje češkoga kao stranoga jezika (*Výzkumné a testovací centrum češtiny jako cizího jazyka*). Njegove su glavne zadaće metodičko osmišljavanje nastave češkoga za strance, cjeloživotno obrazovanje nastavnika češkoga kao stranoga jezika, znanstvenoistraživački i promidžbeni rad te rad na standardiziranju ispitivanja češkoga kao stranoga jezika. Osnivanje Centra povezano je s nastojanjem Zavoda da postane član ALTE-a, asocijacije nacionalnih ustanova koje provode certificirane jezične ispite, poput Sveučilišta u Cambridgeu ili Goetheova instituta, ali i Sveučilišta u Ljubljani — članstvo u toj organizaciji moguće je samo nakon zadovoljavanja visokih zahtjeva i strogoga etičkoga kodeksa (dostupno na URL-u http://www.alte.org/quality_assurance/index.php) i zbog toga se smatra čvrstim jamstvom kvalitete jezičnih ispita koje ustanove članice provode. Zavod je trenutačno pridruženi član ALTE-a, a postupak njegova primanja u punopravno članstvo u tijeku je (usp. Jelínková 2008.a).

Upravo zbog nastojanja da se zadovolje visoki standardi ALTE-a, ispiti koje organizira Zavod polaze od međunarodno postavljenih i usporedivih kriterija. U dokumentima Zavoda pod naslovom *Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince* za četiri razine poznavanja češkoga (2007) ističe se da je riječ ponajprije o Zajedničkome referentnome okviru za jezike što ga je predložilo Vijeće Europe, o opisu jezičnih razina za engleski, njemački, francuski i španjolski te o već spomenutim referentnim opisima koji su prema uzoru na njih izrađeni za prve četiri razine poznavanja češkoga. Ti se praktični priručnici temelje na zajedničkim teorijskim polazištima, ponajprije na radovima Della Hymesa o modelu komunikacijske kompetencije te Austinovim i Searleovim istraživanjima, pri čemu su temeljne smjernice za njihovu primjenu postavljene u referentnim opisima za engleski *Threshold level* (Ek

i Trim 1990) te *Vantage level* (Ek i Trim 1996). Pokusne inačice za engleski bile su prvi referentni okvir u kojem se jeziku pristupalo primarno kao manifestaciji ljudske potrebe za komunikacijom, pa je tako i poznavanje jezika na pojedinim razinama opisano kao sposobnost da se postignu određeni komunikacijski ciljevi, a ne kao vladanje konkretnim jezičnim strukturama. Metodološki pristup na kojemu se temelje ti radovi te cijela njihova koncepcija pokazali su se zato primjenjivima i na druge jezike, bez obzira na jezičnu porodicu kojoj pripadaju, pa su zato našli odraz ne samo u referentnim opisima i u novijim priručnicima za češki, nego i u načinu na koji su u Zavodu koncipirani jezični ispiti.

4.1.2. Provedba ispita

Budući da su za češki dosad izrađeni referentni opisi za razine A1, A2, B1 i B2, u Zavodu se ispiti organiziraju samo na tim razinama, dok se na pripremi ispita za razine C1 i C2 te ispita za djecu na razinama A1 i A2 još radi. Ispiti se održavaju u Pragu u prostorijama Zavoda tri puta na godinu — u veljači, svibnju i studenome — no od samoga početka njihova provođenja predviđena je i mogućnost održavanja izvan Češke, u ispitnim središtima koja ispunjavaju kriterije što ih postavlja Zavod i koja s njime potpišu ugovor o suradnji. Tijekom 2008. pojavile su se i prve ustanove koje su to učinile — Češki centar u Berlinu i Češki centar u Moskvi. Kako ističu u Zavodu: “Ispiti se temelje na osnovnim ciljevima međunarodne organizacije za ispitivanje ALTE, među koje pripadaju: a) potpora međunarodnoga priznavanja certifikacije, osobito u Europi; b) stvaranje općih standarda za sve faze jezičnoga ispitivanja, tj. za razvoj ispita, izradu tekstova i pitanja, administriranje testiranja, bodovanje i ocjenjivanje, priopćivanje rezultata, analizu ispita i tumačenje rezultata analize te c) suradnja na zajedničkim projektima i razmjena ideja i iskustava” (npr. *Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A1 podle SERP 2007*: 5 te u istoimenim dokumentima za preostale tri razine).

U izradi ispita, prema opisu koji je dostupan u spomenutim dokumentima Zavoda, sudjeluju njegovi posebno obučeni i iskusni djelatnici. Najprije biraju prikladan jezični materijal za pojedine dijelove ispita prema referentnomu opisu za danu razinu, nakon čega šira skupina izrađivača ispita i ispitivača pregleda prikupljen materijal, odabire iz njega najprikladnije tekstove i dodatno ih uređuje. Odbrani i uređeni materijal oblikuje se u ispitna pitanja i priprema se za predispitivanje na manjemu broju studenata kako bi se u njemu otkrili veći nedostaci. Nakon njegova razmatranja i nužnih izmjena, tj. nakon preinake, ispit se provodi u simuliranim uvjetima na uzorku od 100 do 150 kandidata, nakon čega se obavlja analiza pojedinih pitanja. Na temelju analize zamjenjuju se pitanja koja se odlikuju preniskom ili previsokom

uspješnošću, niskim diskriminacijskim indeksom i sl., nakon čega se proces ponavlja. U stvarnim ispitima, ističe se, rabi se samo temeljito predispitana i doradena verzija ispita. Pri ispitivanju jezičnih sposobnosti podjednaka pozornost posvećuje se četirima osnovnim vještinama: čitanju, slušanju, pisanju i govorenju, dok se na razini B2 posebnim leksičko-gramatičkim ispitom provjerava i poznavanje jezičnih struktura i uporabe jezičnih sredstava. Uspjeh na ispitima ocjenjuje se dvjema ocjenama: *položio/položila* i *nije položio/položila*, a za pozitivnu je potrebno najmanje 60% točnih odgovora u svakome od četiriju dijelova ispita na razinama A1, A2 i B1, odnosno pet dijelova na razini B2. Sadržaj i struktura pojedinih dijelova ispita za sve su razine pritom točno propisani, a uzorci ispita dostupni su na mrežnom sjedištu Zavoda u sklopu spomenutih i citiranih dokumenata.

Razina A1 — Za ispit iz vještine čitanja na razini A1 propisano je tako da se sastoji od provjere razumijevanja četiriju tekstova. S obzirom na tipične komunikacijske ciljeve koji se moraju ispuniti na toj razini, riječ je u pravilu o oglasu, pozivnici, vremenskoj prognozi, kratkoj uputi i sl. Pojedini su tekstovi dugi od 40 do 80 riječi, a sva četiri ukupno 200 do 300 riječi. U vezi s njima postavlja se 25 pitanja, uglavnom s višestrukim ponuđenim odgovorima te s odgovorima *da* ili *ne*, koja nose 25 bodova. Taj dio ispita rješava se 35 minuta (*Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A1 podle SERP 2007: 12–18*).

Razina A2 — Na razini A2 u dijelu ispita kojim se ispituje vještina slušanja također su četiri zadatka. Temelje se na tekstovima kao npr. rezervacija sobe u hotelu ili stola u restoranu, svakodnevni razgovor u obitelji, na poslu ili u školi i sl. U prvome zadatku kandidati slušaju četiri dijaloga u trajanju od po 15 s (koji se vode npr. u zračnoj luci, na državnoj granici i sl.); u drugome zadatku dulji dijalog u trajanju od tri minute (npr. razgovor dvoje prijatelja koji se susreću nakon duljega vremena); u trećemu pet kratkih monologa od po 15 s (npr. sudionici prometne nezgode opisuju što su vidjeli); a u četvrtome jedan monolog dug jednu minutu (npr. student opisuje svoj prosječan dan). Kandidatima je postavljeno 25 pitanja, uglavnom s višestruko ponuđenim odgovorima i s odgovorima *da* ili *ne*, koja nose 25 bodova (*Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A2 podle SERP 2007: 21–32*).

Razina B1 — Na razini B1 dio ispita kojim se provjerava vještina pisanja sastoji se od dva zadatka, a za njihovu izradu kandidati imaju ukupno 60 minuta. Prvi je zadatak pisanje teksta od oko 110 riječi kojim se reagira na neki poticaj (npr. pisanje odgovora na prijateljevo pismo), a drugi sas-

tavak od oko 180 riječi na jednu od nekoliko ponuđenih društvenoaktualnih tema. Svaki zadatak pritom nosi po 12,5 bodova, koji se dobivaju prema jasno određenim kriterijima za sadržajno ispunjavanje zadatka, za opseg, za odgovarajuću formu, za variranje i bogatstvo leksika te za gramatičku i pravopisnu ispravnost (*Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B1 podle SERP 2007: 31–33*).

Razina B2 — Na razini B2 polaže se i poseban leksičko-gramatički dio ispita, koji nosi 20 bodova, kao i drugi dijelovi ispita na toj razini. Pitanja u tome dijelu uglavnom se temelje na odabiru jednoga od više ponuđenih oblika kako bi se njime popunilo prazno mjesto u zadanoj rečenici, pri čemu svako nosi jedan bod (*Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B2 podle SERP 2007: 35–41*). Na istoj razini dio ispita u kojemu se provjerava vještina govorenja sastoji se od triju zadataka. U prvome, koji traje 2 do 5 minuta, ispitanik se predstavlja i govori o sebi, svojoj obitelji i svojim interesima; u drugome, za koji je predviđeno 10 minuta, s ispitivačem razgovara o svojem studiju ili zanimanju, pri čemu je težište na njegovoj sposobnosti da predoči rezultate vlastita rada i da se koristi stručnom terminologijom; u trećemu, koji također traje 10 minuta, s ispitivačem razgovara o nekoj društvenoaktualnoj temi (npr. *e-učenje*) na temelju čitanja kratkoga teksta. Na razini B2 ovaj dio ispita nosi 20 bodova, pri čemu je važno istaknuti da kandidata ne procjenjuje ispitivač koji s njime razgovara, nego ocjenjivač koji sve vrijeme sjedi po strani, promatra ih i sluša. Bodovi se dodjeljuju na temelju ukupnoga dojma u sva tri zadatka, i to najviše 5 za svaku od sljedećih kategorija: a) fonetska ispravnost izgovora, b) formalna uređenost i tečnost iskaza, c) ispravnost u korištenju jezičnim strukturama i leksikom te d) razina interaktivnosti (tj. spremnost na reakciju, preuzimanje riječi i sl.) (*Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B2 podle SERP 2007: 44–47*).

5. Zaključak

Iako posao na razvijanju certificiranih ispita iz češkoga u nekim bitnim elementima još nije završen, njegov dosadašnji tijek i etape koje su privedene kraju mogu ponuditi poticaje i stručnjacima koji slično namjeravaju pokrenuti za hrvatski. I iz razmjerno siromašne dosadašnje primjene čeških jezičnih certifikata jasno je naime da je riječ o nečemu za što u vremenu uznapredovale globalizacije postoji jasna potreba i od čega će biti velike praktične koristi. Pritom nije riječ samo o tome što se i na hrvatskim sveučilištima čuju najave privlačenja većega broja inozemnih studenata ili o tome što će i hrvatsko gospodarstvo već za nekoliko godina vjerojatno biti prisiljeno na uvoz radne snage — potreba za jezičnim certifikatima i stan-

dardiziranim ispitima iz hrvatskoga za koje se može jednoznačno reći kakvo jezično znanje podrazumijevaju i na kojim se područjima to znanje može primijeniti pojaviti će se i u inozemstvu, osobito nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju i integriranja u druge međunarodne udruge. Njihovo postojanje može k tomu poslužiti i kao poticaj strancima da se posvete učenju našega jezika, jer će biti sigurni da su za njega razvijeni jasni standardi poučavanja i procjenjivanja. Na kraju krajeva, riječ je o pojavi koja je poprimala tolike dimenzije da bismo se u nju trebali uključiti što prije ako ne želimo stajati na repu događaju.

Upravo zbog toga što možemo biti sigurni da će se za certificiranim ispitima prije ili poslije pojaviti potreba, njihovu je pripremu potrebno pokrenuti i prije nego što je visokoškolska, državna, međunarodna ili neka druga tijela iskažu. Ako odgovor na tu potrebu bude pripreman unaprijed, postupno i pomno, izbjeći će se lutanje i nedorečenosti pri njegovu formuliranju, do kojih u trenucima žurnosti nerijetko dolazi. U jezikoslovnoj kroatistici potrebno je s time u vidu raditi na jačanju i širenju svijesti da je bavljenje poučavanjem vlastita jezika kao drugoga ili stranoga područje koje se znatno razlikuje od onih kojima se naši lingvisti tradicionalno bave te da zato i zaslužuje posebne organizacijske jedinice i znanstvenike kojima bi upravo ono stajalo u središtu interesa. Danas postoje međunarodni standardi koji mogu olakšati i poučavanje nekoga jezika kao stranoga i ispitivanje jezične kompetencije. No, kao što se iz češkoga primjera jasno vidi, njihova primjena u konkretnome slučaju nije uvijek jednostavna, pa će i naši lingvisti u tome poslu zacijelo biti suočeni s mnogim problemima, koji se ovako unaprijed teško mogu i zamisliti. U pripremi za golem i važan posao koji stoji pred kroatistikom veliku je pozornost stoga potrebno posvetiti upravo obrazovanju i specijalizaciji stručnjaka za hrvatski kao drugi i strani jezik.

6. Literatura

- Adamovičová, A. (2005) *Nebojte se češtiny*, Praha: Karolinum.
- Adamovičová, A. i Ivanovová, D. (2006) *Basic Czech I*, Praha: Karolinum.
- Bischofová, J. i sur. (2001) *Prahová úroveň — čeština jako cizí jazyk*, Strasbourg: Council of Europe Press.
- Bischofová, J. i sur. (2002) *Čeština pro středně a více pokročilé*, Praha: Karolinum.
- Bořkovec, M. (2008) 'Zkoušky z češtiny pro cizince budou příliš snadné, systém zkoušení bude uzvařený', Rozhovor s Janou Čemusovou, *migraceonline.cz* (11. IV. 2008.) <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2086185> (9. V. 2008.)

- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A1 podle SERP, Informace pro kandidáty*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/informace_kandidat_A1.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A1 podle SERP*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/prirucka_ucitel_A1.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A2 podle SERP, Informace pro kandidáty*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/informace_kandidat_A2.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň A2 podle SERP*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/prirucka_ucitel_A2.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B1 podle SERP, Informace pro kandidáty*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/informace_kandidat_B1.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B1 podle SERP*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/prirucka_ucitel_B1.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B2 podle SERP, Informace pro kandidáty*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/informace_kandidat_B2.pdf (9. V. 2008.)
- Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince, úroveň B2 podle SERP*, (2007) Praha: ÚJOP UK, http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/prirucka_ucitel_B2.pdf (9. V. 2008.)
- Čadská, M. i sur. (2005) *Čeština jako cizí jazyk — úroveň A2*, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, <http://www.msmt.cz/Files/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/cestinaA2.pdf> (9. V. 2008.)
- Ek, J. Ate van i Trim, J. L. M. (1990) *Threshold level*, Strasbourg: Council of Europe Press.
- Ek, J. Ate van i Trim, J. L. M. (1996) *Vantage level*, Strasbourg: Council of Europe Press.
- Hádková, M. i sur. (2005) *Čeština jako cizí jazyk — úroveň A1*, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, <http://www.msmt.cz/Files/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/cestinaA1.pdf> (9. V. 2008.)
- Holá, L. (2005) *New Czech Step by Step*, Praha: Akropolis.
- Holub, J. i sur. (2005) *Čeština jako cizí jazyk — úroveň B2*, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, <http://www.msmt.cz/Files/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/cestinaB2.pdf> (9. V. 2008.)
- Hrdlička, M., Adamovičová, A. i Ivanovová D. (2007) *Basic Czech II*, Praha: Karolinum.
- Jelínková, M. (2008.a) ‘Systém zkoušek z češtiny, které budou cizinci povinně vykonávat, je neprůhledný’, *Rozhovor s Kateřinou Vlasákovou, migraceonline.cz* (25. I. 2008.), <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2070449> (9. V. 2008.)

- Jelínková, M. (2008.b) K návrhu systému výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu, *migraceonline.cz* (11. III. 2008.), <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2081308> (9. V. 2008.)
- Scio představilo na tiskové konferenci NSZ z češtiny pro cizince, (2008) *migraceonline.cz* (18. III. 2008.), <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2083528> (9. V. 2008.)

Towards certificate exams in Czech language

This article describes the state of developing certificate exams in Czech language. Although testing has been taking place for several years now and the exams respect the international standards of language testing, there are certain details that still need to be worked out. Some practices should be revisited. Therefore the object described in this paper will be viewed as an open process which heading in a definite direction, but whose steps should be analyzed in detail. In the first part the practical roles of language certificate will be discussed, particularly with respect to the integration of immigrants and the enrollment of foreign students at Czech universities. The second part of the paper will be devoted to referent framework for different levels of Czech language and the consequences their publication have on language manuals, as well as the teaching of Czech as L2. In the third part language exams from the Institute for linguistic and professional preparation at the University of Prague will be presented, as they approach the standards expected worldwide from certificate exams the most.

Key words: Czech as a foreign language, CEF, standardised test

Ključne riječi: češki kao strani jezik, CEF, standardizirani test